

Årsrapport 2022 fra Forskningsetisk utvalg

1 Utvalgets sammensetning og virksomhet

1.1 Sammensetning

Forskningsetisk utvalg ved NTNU (FEU) har disse medlemmene frem til mai 2024:

- Førsteamanuensis Rune Nydal, Program for anvendt etikk, Institutt for filosofi og religionsvitenskap, HF-fakultetet (leder)
- Førsteamanuensis Sule Yildirim Yailgan, Institutt for informasjonssikkerhet og kommunikasjonsteknologi, IE-fakultetet, NTNU Gjøvik
- Lagdommer dr. juris. Ragnhild Ryssdal Vada, Frostating lagmannsrett
- Professor Berge Solberg, Institutt for samfunnsmedisin og sykepleie, MH-fakultetet
- Seniorrådgiver Astrid Vigtil, fakultetsadministrasjonen, IV-fakultetet (nestleder)
- Ph.d.-kandidat Mina Spremic, Institutt for matematiske fag, IE-fakultetet

Seniorrådgiver Thor Bjørn Arlov i Forskningsstaben er utvalgets sekretær og bistår i alle administrative spørsmål. Sofie Holten i HR- og HMS-avdelingen var juridisk rådgiver frem til sommeren. I andre halvdel av 2022 har sekretariatet vært uten egen juridisk rådgiver, men fra august har seniorrådgiver Gry Eva Sinkaberg Alterskjær bistått fra HR- og HMS-avdelingens side.

1.2 Utvalgsmøter

Forskningsetisk utvalg har hatt tre fysiske møter i 2022: 19. januar, 6. april og 8. desember. Den lave møtefrekvensen skyldes i hovedsak at utvalget ikke har hatt noen redelighetssaker til behandling i 2022. Utvalget har i stedet benyttet møtene til å arbeide med forslag til revidert mandat og retningslinjer for behandling av uredelighetssaker. I tillegg har det vært orientert om og diskutert henvendelser om forskningsetiske spørsmål som er kommet inn og som er behandlet administrativt.

1.3 Henvendelser som er behandlet administrativt

Henvendelser og konkrete spørsmål om forskningsetikk, både internt ved NTNU og utenfra, blir behandlet løpende av sekretariatet i samråd med leder. Det har vært noen slike henvendelser i løpet av året, og nedenfor nevner vi de viktigste:

- Henvendelse fra en ekstern forsker, tidligere ph.d.-kandidat ved NTNU, om mulig plagiering fra en medveileders side. Leder og sekretær ga råd om prosedyren for varsling, og sekretær hadde møte med forskeren. Så vidt vi vet, gikk hen ikke videre med formelt varsel.
- Rådgivning til vitenskapelig ansatt ved NTNU i spørsmål om etisk godkjenning av forskningsprosjekt i Australia og det norske systemet.
- Vurdering av en innsynsbegjæring knyttet til NTNUs petroleumsforskning og ekstern finansiering. Konklusjonen var at den konkrete innsynsbegjæringen ikke gjaldt forskningsetikken i det å drive petroleumsforskning, og at det derfor ikke var en sak for utvalget.

1.4 Revisjon av mandat og retningslinjer

Forskningsetisk utvalg har tatt initiativ til en revisjon av eget mandat som innebærer en tydeliggjøring av rollen som redelighetsutvalg etter forskningsetikkloven § 6. Dette innebærer et institusjonelt ansvar for å behandle og gi uttalelse i saker der det er mistanke om vitenskapelig uredelighet og å rapportere til Granskningsutvalget, slik loven forutsetter. Et forslag i tråd med dette er å endre navnet til 'Redelighetsutvalget'. På engelsk er Forskningsetisk utvalg oversatt til *Research Ethics Committee*. Dette kan føre til en uheldig sammenblanding med Regional etisk komite (REK), som har et helt annet mandat knyttet til beskyttelse av deltakere i medisinsk og helsefaglig forskning. I tråd med vanlig språkbruk internasjonalt, ville en mer presis engelsk betegnelse på FEU være *Research Integrity Committee*, og altså Redelighetsutvalget på norsk.

Endring av mandatet vil også ha konsekvenser for NTNUs [retningslinjer for behandling av mulig uredelighet i forskning](#), som også må revideres. Det gjelder ikke bare redelighetsutvalgets rolle i saksbehandlingen, men også en nødvendig oppdatering av andre bestemmelser.

Utvalget har i 2022 drøftet forslag til nytt mandat og reviderte retningslinjer. Utkast ble også lagt frem i NTNUs Forskningsutvalg (FU) for kommentarer i deres møte 14. desember (sak 4). FUs kommentarer blir tatt med i det videre arbeidet som skal føre til et endelig forslag til rektor i 2023.

1.5 Seminarvirksomhet

Det har ikke vært gjennomført seminarer eller møter i FEU-regi i 2022, men leder Rune Nydal og medlem Mina Spremic deltok i *Science Conversations @NTNU* den 10. mars med tema «Plagiarism in cases involving research ethics». Ca. 60 fulgte webinarer i sanntid, og mange har sett sendingen på YouTube i ettertid.

1.6 Formidling og samfunnsdebatt

Leder og sekretær har deltatt i mediediskusjoner knyttet til forskningsetiske spørsmål.

- Oppslag i Universitetsavisa (UA): «[Kinesiske forskere stjal NTNU-artikkel og publiserte den i pirattidsskrift](#)» 21.04. Sak ved IE-fakultetet i 2021 ble tatt opp og kommentert av sekretær og leder i FEU.
- Oppslag i UA: «[Etterlyser bedre oversikt over hva som foregår av forskningsjuks ved NTNU](#)». Leder og sekretær kommenterte manglende rapportering og opplæringsbehov, jf. Riksrevisjonens kritiske rapport fra 2021.
- Oppfølging av sak om tyveri av forskningsartikkel, jf. UA 10.05.: «[Forskerne ble frastjålet artikkel - men fikk til slutt publisert den i et seriøst tidsskrift](#).» Sekretær og leder kommenterte innlegg i UA og informerte om utvalgets rolle i ytringen «[Tyveri av forskning - hvem gjør hva?](#)»

1.7 Andre initiativer

Sekretariatet tok i 2021 initiativ til å utvikle NTNUs nettsider om forskningsetikk, ikke minst forenkle tilgangen til informasjon og regelverk. Retningslinjene for behandling av mulig uredelighet i forskning er oversatt til engelsk og publisert på NTNUs nettsider i 2022. Det ble også forsøkt satt i gang et prosjekt for utvikling og forbedring av nettsider om forskningsetikk, i samarbeid med Program for anvendt etikk (PAE) og Etikportalen ved NTNU, men dette har så langt ikke latt seg gjennomføre på grunn av manglende kapasitet ved PAE.

2 Forskningsetiske saker behandlet av FEU

Bortsett fra orienteringer fra leder og sekretariat om løpende rådgivning til enkeltforskere og fagmiljøer (se 1.3), har Forskningsetisk utvalg ikke realitetsbehandlet noen saker i 2022.

Utvalget ble gjort kjent med varsler ved ett fakultet om brudd på forskningsetiske normer knyttet til vitenskapelig publisering. Varslene ble behandlet ved fakultetet i 2022, men ikke i Forskningsetisk utvalg i løpet av året.

Saker som omfatter vitenskapelig uredelighet i lovens forstand, er heldigvis sjeldne. For så vidt er det gledelig at det ikke kom noen slike saker til behandling i FEU i 2022. På den annen side er utvalget langt fra sikker på at det får informasjon om alle små og store saker som blir behandlet ved fakultetene, langt mindre blir involvert i saksbehandlingen. Dette kan bety at FEU ikke har full oversikt over forskningsetiske saker ved NTNU. FEU vil foreslå endringer i retningslinjene som sikrer bedre informasjonsflyt.

3 Forskningsetiske saker ved fakultetene

De fleste saker med forskningsetiske problemstillinger oppstår i fagmiljøene og løses også på institutt- eller fakultetsnivå uten at Forskningsetisk utvalg nødvendigvis blir involvert – slik dagens retningslinjer er. I lys av Riksrevisjonen etterlevelserevisjon av forskningsetikkloven og kritikk av NTNUs manglende rutiner og oversikt, er fakultetene pålagt å rapportere om aktuelle saker i 2022. Det kom ingen informasjon om forskningsetikksaker i dekanenes årsrapporter, men vi har bedt om tilbakemeldinger i andre kanaler. Nedenfor gjengir vi de vi har mottatt. FEU har tatt initiativ til å forbedre rapporteringsrutinene og vil følge opp dette i 2023.

3.1 Fakultet for naturvitenskap (NV)

Fakultetet har ikke registrert noen forskningsetiske saker i 2022.

3.2 Fakultet for ingeniørvitenskap (IV)

Ved fakultetet har det vært behandlet to forskningsetiske saker i 2022:

1. En sak ble saksbehandlet ved fakultetet og omfattet mistanke om brudd på gjeldende forskningsetiske normer og retningslinjer knyttet til forfatterskap, mistanke om plagiering og feil i datagrunnlag i tidsskriftpublikasjon. Fakultetet nedsatte en granskningskomite til å gjøre undersøkelser, i tråd med NTNUs retningslinje. Granskningskomiteen la til grunn forskningsetikkloven (Stortinget, 2017) og NTNUs Retningslinjer for behandling av mulig uredelighet i forskning (NTNU, 2020). I tillegg benyttet granskningskomiteen COPEs retningslinjer. Komiteen konkluderte med at vedkommende ikke hadde utvist god forskningsetisk praksis, men trakk ingen klar konklusjon om hvorvidt dette var med overlegg eller skyldtes uaktksomhet grunnet manglende forståelse for forskningsetiske normer og opplæring i disse. Dekanen stilte seg bak granskningskomiteens konklusjoner, men understreket at vedkommendes omfattende vitenskapelige karriere og virke burde innebære nok tid og muligheter til å sette seg inn i de forskningsetiske normer og retningslinjer som gjelder. Konklusjonen fra Dekan ble ikke klaget inn til Forskningsetisk utvalg.
2. En sak er oversendt til fakultetet. Saken er under behandling, og omfatter mistanke om plagiering. Saken forventes å konkluderes i første halvdel av 2023.

3.3 Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU)

Fakultetet og dets institutter har i 2022 ikke behandlet saker knyttet til vitenskapelig uredelighet eller mindre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Instituttene rapporterer imidlertid om at forskningsetiske problemstillinger har vært diskutert i ulike sammenhenger.

- 1. Institutt for sosiologi og statsvitenskap:** Forskningsutvalget har flere ganger diskuterte hvordan en skal forholde seg til en økende forventning fra internasjonale topptidsskrift om at prosjekter som samler inn data om informanter får en uavhengig etisk klarering fra såkalte *ethical review boards* eller *institutional review boards*. Instituttet kontaktet flere redaksjoner og forklarte det norske systemet og den norske forskningslovgivningen, og fikk ulike svar på om de godtok framgangsmåten. Det ble også konsulterte med forskere som har publisert i noen av de aktuelle tidsskriftene, og konkluderte med at det ikke er behov for å gjøre spesielle tiltak, men at det er et potensielt problem en bør fortsette å følge med på.
- 2. Institutt for sosialt arbeid:** Instituttet har i flere år hatt kontakt/faglig samarbeid med Forandringsfabrikken knyttet til undervisning og utvikling av utdanning. Det formelle samarbeidet har vært knyttet til utviklingsprosjektet Mitt Liv Utdanning 2, finansiert av Bufdir (fullført høsten 2022). I løpet av 2022 kom en rekke oppslag i media som var egna til å skape tvil rundt om barn og unge som var engasjert i Forandringsfabrikken ble fulgt opp på en god måte. Bufdir har bedt KPMG undersøke de påstått kritikkverdige forholdene, rapport kan lastes ned på Bufdirs nettsider. Instituttet har satt samarbeidet med Forandringsfabrikken på vent.
- 3. Institutt for psykologi:** I løpet av andre halvdel av 2022 har forskningsadministrasjonen ved instituttet kartlagt oppfølging av formelle avslutningsprosedyrer i hht REK-bestemmelser. I løpet av høsten har de ansvarlige prosjektlederne blitt kontaktet og det er lagt en plan som ivaretar formell avslutning og kravet om sluttmelding i REK-portalen. I løpet av 2022 ble brorparten av de aktuelle forskningsprosjektene formelt avsluttet. Arbeidet fortsetter i 2023 og som del av dette arbeidet ble instituttets 3 etablerte interne forskningsarkiver ryddet og reorganisert.
- 4. Institutt for lærerutdanning:** Når det gjelder forskningsetikk, har ikke ILU behandlet saker – av mindre eller større alvorlighetsgrad – i 2022. Det vurderes som positivt, men er også et uttrykk for at forskningsetiske vurderinger i all hovedsak ligger til den enkelte forsker og forskningsprosjekt, og dermed kan være utfordrende å få innsikt i. Når det er sagt, synes mange forskere å være interessert i å dele vurderinger og utfordringer – også av forskningsetisk art – med ledelsen, før den aktuelle forskningsaktiviteten gjennomføres. I forlengelsen av dette, kan ILU rapportere om en konkret forskningsetisk diskusjon som har preget forskningsutvalget, og derigjennom påvirket instituttets forskningsaktivitet, mer spesifikt publiseringsaktivitet. Det gjelder en del internasjonale tidsskrifters praksis med å kreve godkjenning fra en lokal etisk komité. Gitt det norske systemet, opererer ikke ILU med en slik komité. Forskere som har støtt på dette i forbindelse med publisering, har innhentet råd fra nestleder for forskning. Diskusjonen har også blitt løftet inn i fakultetets forskningsutvalg, noe som har ført til ytterligere belysning av saksområdet, som så har tilflytt ILUs forskningsutvalg i etterkant. Diskusjonen har påvirket publiseringsaktiviteten ved at forskerne har funnet nye, pragmatiske løsninger i møte med de aktuelle tidsskriftene.
- 5. Institutt for pedagogikk og livslang læring:** IPL har i 2022 hatt spesielt fokus på å gjøre tilgjengelig oppdatert informasjon om rutiner for håndtering av persondata i forskning. Nettverk for personvern i forskning har gjort en god jobb med å samle informasjonen, og har sammenfattet denne i kurset Introduksjon til personopplysninger i forskning. Denne

informasjonen er kortfattet og lettforståelig, og den vil også bli oppdatert. For instituttet var det da greit å henvise til dette kurset. I tillegg supplerer vi denne informasjonen med ekstra informasjon om NICE 1, som NTNUs system for sikker lagring av personidentifiserbare forskningsdata. En relativt stor andel av masterstudentene ved IPL benytter persondata i sitt masterprosjekt. Det er derfor viktig at informasjonen er kortfattet, tydelig og lett tilgjengelig – også for studenter. Oppfølgingen av ubesvarte henvendelser hos NSD/Sikt viser at det jobbes godt. Restanselisten holdes jevnt på et lavere nivå enn tidligere år.

6. **Institutt for sosialantropologi** og **Institutt for geografi**: Begge institutt rapporterte at de ikke har behandlet noen forskningsetikksaker i 2022

Trondheim 28.04.2023

Rune Nydal
Leder Forskningsetisk utvalg

Thor Bjørn Arlov
Sekretær